

SVE TIL NIK

/ Kulturni občasnik za mlade zanesenjake /
Gledališče Koper / Pokrajinski muzej Koper /
Comunità Autogestita Costiera della
Nazionalità Italiana Capodistria, Centro
Italiano "Carlo Combi" Capodistria /
Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper /
Pokrajinski arhiv Koper / Otok, zavod za
razvijanje filmske kulture, Izola / Pomorski
muzej "Sergej Mašera" Piran / Znanstveno-
raziskovalno središče Koper
/ Letnik XV / Številka 4 / Junij 2022 /
Brezplačni izvod /

Gledališki oder

Napiši pet asociacij, ki se ti porodijo ob besedni zvezi gledališki oder.

asociacija -e ž (â)

Zveza, povezava med posameznimi pojmi, predstavami, tako da ena izzove drugo: prizor mu je vzbudil asociacijo na doživljanje v mladosti; spomniti se na kaj po asociaciji; emocionalna, idejna, miselna asociacija; asociacija predstav; bogastvo asociacij; dogodek je sprožil v njem vrsto asociacij / pesnik nadomešča metaforično logiko z metaforično asociacijo. (vir: SSKJ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

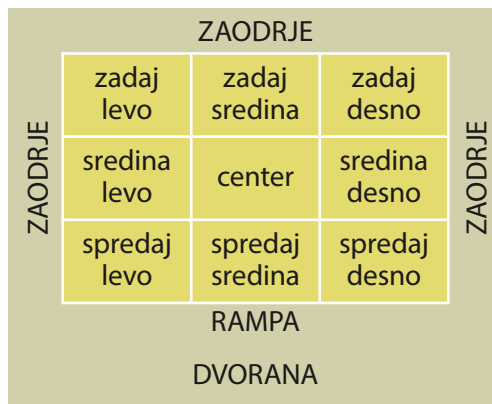
V gledališču igralci igrajo na gledališkem odru, na njem lahko plesalci plešejo, pevski zbori in pevci pojejo, glasbeniki muzicirajo in otroci ali najstniki igrajo v različnih odrskih prikazih. Na njem govorijo govorci, na njem se podeljujejo nagrade.

Kaj menite, ali je gledališki oder moč najti
 ■ *samo v notranjosti gledaliških stavb*
 ■ *ali tudi na drugih krajih?*

Ali gledališki oder najdemo (označi tiste odgovore, ki so po tvojem mnenju pravilni, in zraven napiši kratko pojasnilo, zakaj tako meniš):

■ na glavnem mestnem trgu, ■ na griču nad mestom, ■ v kulturnem domu, ■ v šolski jedilnici, ■ v kletni večnamenski sobi za ustvarjanje, ■ v domači dnevni sobi?

Gledališki oder, najsi bo tak ali drugačen, v stavbi ali na prostem, je **sestavljen kot mreža**, ki se ne ozira na obliko odra. Prostore, ki obdajajo oder (zadaj in pri straneh), ter jih od odra ločijo črne zavese, imenujemo **zaodrje**.

Kaj se med predstavo v zaodrju dogaja, gledalci ne vedo in ne vidijo. Poznamo pa tudi gledališke predstave, ki se dogajajo na celotnem odru in takrat zaodrje vidimo kot del gledališkega prostora.

Odrska mreža omogoča režiserju, scenografu, koreografu, dirigentu ... in seveda igralcem, da že s samo postavitvijo po odru sporočajo informacije o: kje je center dogajanja, kateri lik ali scenski element je v ospredju in kateri v ozadju dogajanja, kam naj se usmeri pogled občinstva. V modernem gledališču se je pogosto dogajalo, da so glavni igralci svoje najpomembnejše replike ali celotne monologe odigrali na rampi in s tem tudi občinstvu samo s postavitvijo igral-

ca na odru pokazali na pomembnost odigranega.

rámpa -e ž (â)

sprednji rob gledališkega odra, navadno z napravami za osvetljevanje prizorišča: plesalci so plesali vzdolž rampe / stal je na rampi in se priklanjal / odrska rampa.

(vir: SSKJ)

Nevidna črta ločnica med odrom in avditorijem, ki poteka od portala do portala; prvotno je pomenila povišani rob odra ali prečko s svetlobnimi telesi.

(vir: Lukan, B., 1996, Gledališki pojmovnik, Aristej, Ljubljana)

Največkrat je **gledališki oder** pravokotne oblike, redkokdaj kvadratne, lahko pa je tudi okrogel. A prvi oder, ki ga je okoli 534. leta pred našim štetjem naokoli prevažal človek, po imenu **Tespis**, se je imenoval Tespisov voz. Tespis velja za prvega gledališkega igralca, njegov, Tespisov, voz je služil za prevoz igralcev iz kraja v kraj in kot gledališki oder, na katerem je bila predstava. Na takšnih gledaliških vozovih so se med 16. in 18. stoletjem večinoma po Italiji prevažali igralci **commedie dell'arte**, ki so prav tako na vozovih ali manjših sestavljenih odrih po trgih manjših in večjih mest igrali svoje predstave.

TESPISOV VOZ – Tespis je prvi znani avtor grške tragedije, vendar nobeno njegovo delo ni ohranjeno; pri svojih uprizoritvah je uporabljal voz, ki so ga vlekli satiri (napol kozlovska bitja), na vozu pa je sedel sam Dioniz, ki je satire ogovarjal; to je bil prvi dramski dialog.

(Lukan, 1996)

DIONIZ – Kdo je bil Dioniz, razišči sam/-a in dopiši geslo.

Nad rimskim odrom se je pojavila že **streha** ter tudi **leva in desna stena**, ki sta oder zapirali v nekakšno škatlo, pa tudi lesena gledališka **zavesa**, ki se ni zapirala ne levo, ne desno, ne navzgor, ampak so jo skozi žleb povlekli v tla. (Lukan, 1996)

Rimsko gledališče, Orange, Francija

COMMEDIA DELL'ARTE – je komedija v improviziranem načinu, to pomeni, da igralci niso imeli napisanega besedila, temveč so na odru odigrali improvizirane dialoge (vendar v danih vzorcih, trdno določen je bil samo zaris dogajanja). Commedia dell'arte je nastala v Italiji v 16. stoletju in ostala priljubljena vse do 18. stoletja. Na začetku so imele predstave na prostem skromno scenografijo, ki so jo sestavljali maloštevilni odrski predmeti. Gledališke skupine so največkrat štejele deset oseb, od tega sta bili dve ženski, osem pa je bilo moških. (vir: Wikipediija)

V antični Grčiji pa **odri**, na katerih so igrali **tragedije**, **komedije** in **satirske igre**, niso bili v notranjosti stavb. Postavljeni so bili **na prostem**, obdani s **polkrožnim amfiteatrom**, ki se je stopničasto dvigal nad odrom in na njem so sedeli gledalci. (Kakšno je bilo grško gledališče, smo podrobneje opisali v besedilu z naslovom *S časovnim strojem po gledališki vsebini*, Svetilnik, junij 2020). So pa nekateri prizori tudi v grškem gledališču prikazovali zaprte prostore (sobane, dvorane), ki so se gledalcem razkrili za premično steno, imenovano **skene**. (Lukan, 1996)

V srednjem veku so se gledališki odri pojavili **v cerkvah** in **pred njimi, na trgih** in **na ulicah**. Na srednjeveških odrih so gledalci lahko spremljali **mirakle**, **moralitete**, **misterije**, **pasijone** ... Gledališče je bilo takrat namenjeno predvsem zabavi (**posvetna** oblika gledališča) in spoznavanju zgodb iz Svetega pisma ter življenja svetnikov (**cerkveno** gledališče).

Srednjeveški oder

MISTERIJ – srednjeveška dramska oblika, ki prikazuje prizore iz Kristusovega življenja.

MIRAKEL – srednjeveška dramska oblika, ki prikazuje čudežne spreobrnitve grešnikov.

MORALITETA – srednjeveška dramska oblika z alegoričnimi figurami.

(vir: Lukan, B., 1996, Gledališki pojmovnik, Aristej, Ljubljana)

PASIJONSKA IGRA – je scensko-gledališka uprizoritev Kristusovega trpljenja.

(http://www.eheritage.si/DDC/DDC_022_037_UDENTDAUTVTFNYSWBAHNPGJRHIGE.pdf)

Že grško in rimsko gledališče je poznalo veliko **naprav**, s katerimi so gledalcem pričarali gledališke **iluzije** (nenavadni zvoki, spuščanje igralcev z višine proti tlam, pogrezanje odra, premikanje zadnje stene), in take naprave, na katerih so se med občinstvo »po zraku« pripeljali angeli, demoni, hudič ..., so bile zelo priljubljen del odra tudi v srednjeveškem gledališču.

Gledališki odri, na katerih **danes** gledamo predstave, proslave, poslušamo koncerte ..., so še vedno opremljeni

Nad oder spuščeni lučni mostovi

(nekateri) z vrtljivimi, dviznimi ali pogrezajočimi se elementi, ki ustvarjalcem predstave omogočajo spremembe prizo-

rišč, prikaz abstraktnih, v realnosti neobstoječih krajev, iluzij, trikov, spektakelskih elementov, ki gledalcu **pričarajo iluzijo dogajanja**.

Prazen oder

V gledališčih največkrat srečamo **veliki in mali oder**. Na velikem odru se odigravajo večje predstave (večje število nastopajočih, obsežnejša scenografija ali bogata kostumografija, več glasbenikov, pesalcev, zahtevnejša mizanscena), na manjših odrih pa bolj komorne ali intimne predstave z manj gledaliških scenskih elementov.

kórnorno gledališče

manjše gledališče, ki z omejeno rabo gledaliških izrazil uprizarja dramska besedila, zlasti s psihološko tematiko. (vir: ZRC SAZU)

V toplih poletnih mesecih postane v gledališki stavbi pretoplo in zato se gledališče dogaja **na prostem**, v amfiteatrskih prizoriščih, ki so zgrajena in nepremična ali pa za gledališko predstavo postavljeni oder in tribune za gledalce.

Gledališče pa se v toplih mesecih prav tako lahko dogaja **na ulici (poulično gledališče)**, kjer igralci, glasbeniki, akrobati, cirkusantje največkrat nastopajo kar na pločniku ali cesti in njihovo gibanje zaznamuje meje odra, ki pa so v takem

Gledališki oder na prostem

The Globe

tipu gledališča največkrat delno premakljive (to pomeni, da nastopajoči pristopajo do občinstva, ker želijo z njim ustvariti neposreden medsebojni odnos). V slovenskem prostoru poznamo Gledališče Ane Monro, ki že več kot trideset let ustvarja predstave pouličnega gledališča za otroke in odrasle.

V Londonu pa stoji znamenito **Shakespearejevo gledališče**, imenovano **The Globe**, ki ga je slavni angleški dramatik in njegova igralska kompanija (Igralska kompanija lorda Chamberlaina) ustanovila leta 1599, a ga je požar leta 1613 požgal do tal. Drugo gledališče Globe so zgradili leta 1614. Gledališče Globe, ki ga danes lahko obiščemo v Londonu, so rekonstruirali leta 1997. (vir: Wikipedija)

Če želimo, da se **iluzija** zgodi, oder nujno potrebuje osvetljavo – **gledališko**

svetlobo, brez katere bi se vsaka gledališka iluzija v hipu razblinila. In prav zaradi pomembnosti osvetlitve gledališkega odra, se nad gledališkim odrom, ob njem, pred njim in za njim pne veliko število odrskih reflektorjev, ki jih **oblikovalec svetlobe** oblikuje v **odrsko luč**.

Gledališki oder je torej prostor, ki ustvarjalcem omogoča, da na njem zaživijo scenografija, kostumografija, igralski liki, plesne koreografije, režij-

ski načrti, svetlobne umetnine, glasbene mojstrovine in vse tisto, kar želi biti videno ali slišano pred veliko ali pa malo občinstva, vendar **želi biti videno v javnosti.** * *Samanta*

Ali veš, koliko odrov se nahaja v tem gledališču? Ali si si na katerem že ogledal/a predstavo?

Na zimskih počitniških delavnicah smo pobljše spoznali oblikovanje niti v tkanino, izdelali manjše statve in na njih ročno tkali. Spoznavali smo pomembne osebnosti iz časa, ko je Kopru vladala Serenissima, izdelovali "risbe v plasteh" ter ustvarjali svoje "muzejske" pustne maske in rekvizite.

Petošolce OŠ Prade smo popeljali v svet ročnih spretnosti in skupaj spoznavali pot od niti do oblačila.

Muzejska zima in pomlad na fotografijah

Prvošolce OŠ Lucija je obiskal muzejski kovček. Otroci so predstavili tudi svoje predmete in na koncu priredili pravo razstavo.

Učenci 2. razreda OŠ Škofije so spoznavali muzejske zaklade in izdelovali mozaike.

4. in 5. razredi osnovne šole Scuola elementare Pier Paolo Vergerio il Vecchio Capodistria so spoznavali srednjeveški Koper in grbe.

22. aprila smo v muzeju gostili mednarodno konferenco Educa šola in muzeji.

Prva triada OŠ Hrvatini ter 4. in 5. razred OŠ Gračišče so spoznavali muzejske zbirke z Lovom na zaklad.

Na spomladanskih počitniških delavnicah smo se posvetili Tartiniju, v duhu njegovega časa našli navdih, se prelevili v modne ustvarjalce ter ob Tartinijevi glasbi ustvarjali modne ilustracije. Spoznavali smo tudi lik Šavrinke in plenjerje ter izdelali košare iz vrvi.

Sedmošolci OŠ Prade so si ogledali etnološko zbirko ter spoznavali Rimljane in njihove igre.

Whose Child is resting here? / Čigav otrok počiva tu?

Pod zemeljskim površjem se nahaja veliko **skrivnosti o naši preteklosti**, največ jih odkrijemo ob **zaščitnih arheoloških izkopavanjih**. Ta potekajo pred različnimi posegi v okolje kot so gradnja avtocest, železnic, novih stavb itd. ter **poskrbijo, da se arheološka dediščina dokumentira in najdbe odstranijo pred uničenjem**. Eno takih je potekalo leta 2002 pri gradnji avtocestnega križa Križišče pri Spodnjih Škofijah, ki ga po domače imenujemo **Bivje**.

V železni dobi so istrski prostor zasedale različne **prazgodovinske skupnosti plemen** z imenom **Histri**. Histri so živeli na t. i. **kaštelirjih**. Ostanke prazgodovinske **utrjene višinske naselbine** si lahko ogledate v **Arheološkem parku Kašler** nad Kortami pri Izoli.

Foto: Arhejd. o. o.

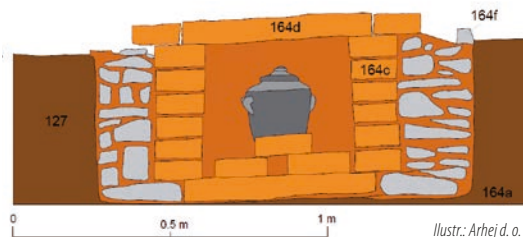
Poveži fotografijo z razlago in izvedel boš izjemno zgodbo, s katero je v aprilu 2022 Pokrajinski muzej Koper gostoval na Slovenskem veleposlaništvu v Washingtonu D. C. v Združenih državah Amerike.

Rimljani so gradili nova mesta, nove ceste, povečali pomorski promet in trgovino, razvijali kmetijstvo, gradili podeželske vile – vile rustike.

Foto: Arhejd. o. o.

Ilustr.: Arhejd. o. o.

Pred 2000 leti so ozemlje staroselcev **zavzeli in kolonizirali Rimljani**. Sledilo je obdobje **romanizacije** staroselcev z uvajanjem rimskega načina življenja, rimske arhitekture, latinskega jezika in pisave.

Ilustr.: Inštitut za arheologijo ZRC SAZU Ljubljana

Prvi pokop na tem grobišču je pripadal **desetletnemu otroku prvih rimskih naseljencev, upraviteljev vile rustike**.

Užaloščena rimska mati je dala skrbno izdelati grob. **Pepel otroka** pa so shranili **v dragoceni alabastrni žari**, ki so jo za pomembno družino posebej izdelali v Etruriji (Italija).

Na križišču za Ankaran pri Spodnjih Škofijah, nedaleč od **vile rustike na Školaricah**, je bilo odkrito **grobišče**.

Foto: Arhejd. o. o.

Če si prebral prejšnjo nalogo in povezal besedilo s sličicami, boš brez težav rešil križanko.

1. Razstava Pokrajinskega muzeja Koper *Whose Child is resting here?* je gostovala v Združenih državah ...
2. Kdo je pred 2000 leti koloniziral naše območje?
3. Drugi izraz za rimsko podeželsko vilo je vila ...
4. Žara je bila skrbno shranjena v ...
5. Najdišče z rimsko vilo se imenuje ...
6. kateri jezik in pisavo so uporabljali Rimljani?
7. V žari je bil pokopan ...
8. Drugi izraz za staroselce je ...
9. Kako imenujemo železnodobno ljudstvo, ki je naše kraje naseljevalo pred Rimljani?
10. Kako imenujemo material, iz katerega je žara, ki je bila najdena na Križišču? *

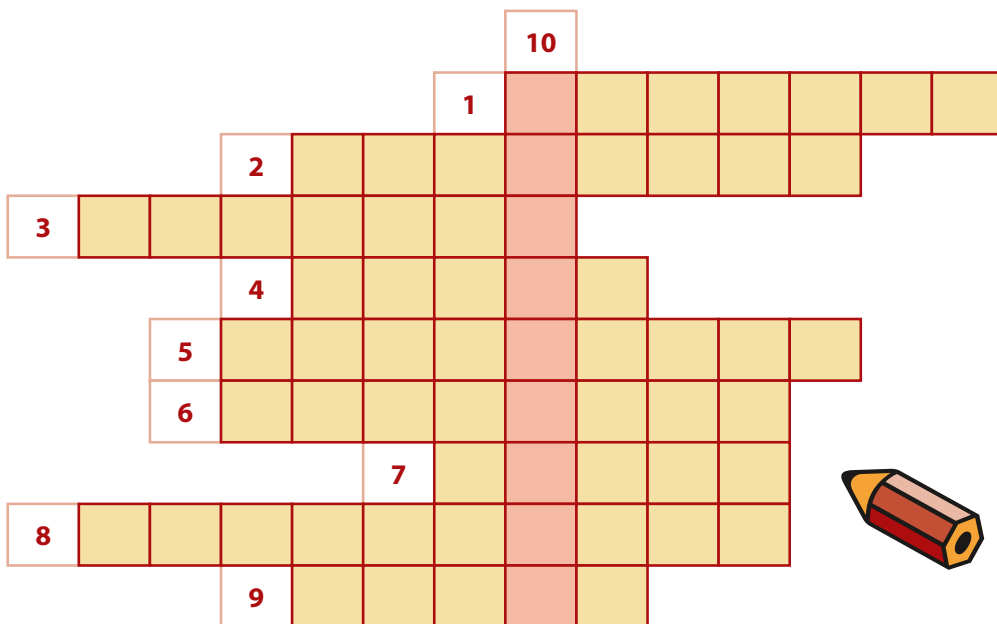

Foto: Arhej d. o. o.

Foto: Arhej d. o. o.

Rešitve: 1. Amerike, 2. Amerike, 3. rimljani, 4. grob, 5. Skolarice, 6. latinski, 7. otrok, 8. staroselci, 9. Histri, 10. alabaster.

Napovednik dogodkov

■ Družinska delavnica

Sobota, 11. 6. 2022, od 10.00 do 12.00
Na ustvarjalno delavnico ste vabljeni otroci, starši, none, nonoti. Več o vsebini boste našli na naši spletni strani in profilu Facebook. *

■ Poletna muzejska noč v Pokrajinskem muzeju Koper

Sobota, 18. 6. 2022, od 18.00 do 24.00
Program letošnje poletne muzejske noči bo izjemno pester in bogat. Obiskali boste lahko naše konservatorsko-restavratske delavnice, spoznali, kako bo videti zbirka novejših zgodovinskih pridobitev, se udeležili koncerta, lovili sanje in preživeli nepozabno noč v muzeju. Zanimivi dogodki bodo potekali tudi v naših dislociranih enotah na gradu Prem, v Hiši od Bardinca v Loparju in arheološkem parku Kašler nad Kortami. *

■ Počitniške delavnice, julij–avgust 2022

Vsi muzejoljubci lepo vabljeni, da se nam pridružite na poletnih delavnicah, kjer bomo veliko ustvarjali, se družili, zabavali in se prav tako veliko novega naučili. Točne datume in vsebine preverite na naši spletni strani ali muzejskem profilu Facebook. * *Tjaša*

“Notte in biblioteca” alla Scuola elementare “Pier Paolo Vergerio il Vecchio” di Capodistria

La Scuola elementare “Pier Paolo Vergerio il Vecchio” ha sede nel centro storico di Capodistria, più precisamente nel **Collegio dei Nobili**, importante edificio cittadino che da sempre offre i suoi spazi all’istruzione e all’educazione; la scuola inoltre dispone di una sede dislocata per **le classi dalla I alla V in Piazzale Vergerio**, nonché delle sedi periferiche di **Semedella, Bertocchi e Crevatini**. A scuola **si impara e si espande il proprio sapere**, la scuola è tanto più bella e preziosa quando permette di vivere esperienze e offrire occasioni che arricchiscono il bagaglio personale degli alunni, quei momenti in cui i

Lecture interessanti...

contenuti diventano interdisciplinari, quando l’apprendimento si intreccia con il divertimento e la socialità, quando non si trasmettono solo conoscenze, ma si generano anche ricordi. Con questo obiettivo, in occasione della **Giornata mondiale del libro**, è stata organizzata tra il 22 e 23 aprile 2022 la nostra **prima**

Gli alunni realizzano il lapbook

“Notte in biblioteca”, alla quale hanno partecipato i lettori più meritevoli delle classi dalla II alla VI. Il tema scelto per l’evento è stato **“Leonardo da Vinci: un grande presentato ai piccoli”**; far conoscere un personaggio così complesso ai piccini non è sempre facile, noi l’abbiamo fatto con l’aiuto del *kamishibai* con il quale abbiamo voluto presentare, sotto forma di racconto, la vita di questo **grande genio**. Per consolidare quello che abbiamo scoperto su Leonardo ci siamo cimentati nella realizzazione di un *lapbook* che ha messo in evidenza i momenti più importanti del suo percorso e soprattutto le sue **opere ed invenzioni** più popolari e significative. Per rimanere in tema, dopo cena abbiamo visionato nell’aula multimediale, trasformata in un piccolo cinema, il film animato **“Leo da Vinci: missione Monna Lisa”** che ha come protagonista un giovane Leonardo alle prese con le sue invenzioni.

Dopo una notte trascorsa in maniera tranquilla e speciale, in mattinata abbiamo fatto un’intervista ad una delle partecipanti, **Tina Paoli**, che oltre ad essere una lettrice appassionata si è dedicata anche alla scrittura di un racconto che ha poi stampato e rilegato facendolo diventare un vero e proprio libricino.

Infine, i bambini hanno concluso con impegno e dedizione il loro *lapbook* e hanno lasciato la biblioteca col sorriso, arricchiti da questa esperienza che ci auguriamo costituisca un piccolo tassello tra

i ricordi di un’infanzia felice e spensierata.

Chi era Leonardo da Vinci?

Uno scienziato, inventore e artista italiano, vissuto tra il 1452 e il 1519.

I giovani lettori con il kamishibai

Tina Paoli, scrittrice "in erba" si presenta...

Cos'è il kamishibai? Forma di narrazione inventata in Giappone tantissimi anni fa, letteralmente vuole dire "Spettacolo teatrale di carta".

Leonardo pittore.
Qual è il dipinto più famoso di Leonardo da Vinci?

A – Il bacio, **B** – La Gioconda, detta anche Monna Lisa, **C** – L'urlo

Soluzione: B

Al risveglio in biblioteca!

Leonardo ideò numerose **invenzioni**, alcune di esse, come la macchina volante, furono veri e propri **prototipi**.

* Pamela Vincoletto, bibliotecaria

Pravljični literarni večer z Anjo Štefan

Osrednji knjižnici Srečka Vilharja Koper smo 12. aprila 2022 priredili Pravljični literarni večer z Anjo Štefan. Pravljični večer je potekal v sklopu razstave **ob mednarodnem dnevu knjig za otroke »Hans Christian Andersen – Svet je zaklad pravljic«**.

Nagrajenka Prešernovega sklada za literarno ustvarjalnost, Anja Štefan, je **pesnica, pisateljica, pripovedovalka in raziskovalka pripovednega izročila**. Je **začetnica profesionalnega pripovedovanja pri nas in ustanoviteljica pripovedovalskega festivala Pravljičice danes**.

Anja Štefan se je rodila 2. aprila 1969 v Šempetru pri Gorici. Na ljubljanski Filozofski fakulteti je diplomirala iz sloveni-

stike in anglistike ter magistrirala iz folkloristike.

Objavljati je začela leta 1993 – vse odtlej je redna sodelavka revij *Ciciban* in *Cicido*. Piše predvsem **pesmi, pravljice in uganke**. Njeno prvo opaznejše delo je zbirka sedmih pravljic **Melje, melje mlinček**, za katero je leta 1999 prejela Levstikovo nagrado.

Po svoji pravljici **Bobek in barčica** (2005) je napisala besedilo za lutkovno predstavo, ki je že nekaj let uspešnica Lutkovnega gledališča Ljubljana. *Bobek in barčica* je bil v projektu Rastem s knjigo leta 2006 izbran za knjižno popotnico vsem slovenskim novorojencem. Anja je hkrati ena najpomembnejših slovenskih pripovedovalk in začetnica pripovedovalskega gibanja pri nas. V dobrih dvajsetih letih ima za seboj več kot 1200 jav-

nih pripovedovalskih nastopov za otroke in odrasle, na dogodkih lokalnega in državnega pomena, v tujini in doma. Z njimi pa tudi s številnimi predavanji, delavnicami, referati in članki je bistveno vplivala na uveljavitev in razmah pripovedovalske umetnosti v Sloveniji. Je ustanoviteljica slovenskega pripovedovalskega festivala Pravljičice danes, ki ga je vodila dvajset let.

Na oddelku za mlade bralce Osrednje knjižnice Srečka Vilharja Koper si lahko vsi pravljlični navdušenci izposodite pravljice, uganke in pesmi avtorice Anje Štefan. V sodelovanju z najboljšimi slovenskimi ilustratorji je izdala vrsto avtorskih **slikanic**. Najbolj znane so **Lonček na pike, Bobek in barčica, Sto ugank, Gugalnica za vse, Melje, melje mlinček** ... *

Poišči skrite besede: **ANJA ŠTEFAN** ¶ **PRAVLJICE** ¶ **UGANKE** ¶ **PESMI** ¶
LONČEK NA PIKE ¶ **CERNICA** ¶ **CICIBAN**

A	B	P	E	S	M	I	C
N	C	R	L	D	E	F	E
J	G	A	O	H	C	I	R
A	J	V	N	A	I	E	K
K	L	L	Č	M	C	K	N
N	O	J	E	P	I	N	I
R	P	I	K	E	B	A	C
S	T	C	U	V	A	G	A
Š	T	E	F	A	N	U	Z

Včasih je poslana,
včasih razmetana,
če na njej ležimo,
prej ko slej zaspimo.
Kaj je to?

(POSTELJA)

Včasih je črn, včasih je bel,
kdor ni presit, ga je zmeraj vesel.
Zunaj je skorja, notri sredica,
nima nadeva kakor potica.

(KRUK)

Vsaka jasna noč natrosi
tisoč drobcenih luči,
se iskrijo in bleščijo,
dokler se ne zdani.

(ZVEZDE)

* Tina Škorkov

Mesto in otok

Projekt Koprška Pretorska palača: podoba, pomen in namen

Koliko staro in kako veliko je naše mesto? Včasih ni lahko natančno ugotoviti, kdaj so se ljudje odločili poseliti neko območje. Ko nimajo odgovora, pa ustvarijo **legende**, povezane z **bogovi**. Tako je tudi poimenovanje otoka, ki so ga Rimljani imenovali **Aegida**, na katerem stoji **Capris**, povezano z legendo o prepiru in spopadu med grško boginjo **Ateno** in grškim bogom **Pozejdonom**. Pri tem je Atena izgubila svoj **ščit** »aegido«, ki je padel v morje in se spremenil v otok.

Tega otoka danes skoraj ne vidimo, saj je prostor, kjer je bilo nekoč morje, zdaj pozidan z nakupovalnimi središči in športnimi objekti. Velikost otoka se je spremenjala s spreminjanjem višine morske gladine, z materialom, ki so ga reke nosile v Škocjanski zatok, in z umetnimi nasipi, s katerimi so si prebivalci otoka povečali prostor za bivanje.

Koper je **prvič pisno omenjen leta 599** (6. stoletje), ko **v pismih papeža Gregorja I.** najdemo imeni **Caprae** in **Insula Capritana**. Kasneje se pri Bizantincih omenja tudi kot **Justinopolis**, v 10. stoletju ga oglejski patriarhi imenujejo **Caput Histriae**, zatem pa Benečani **Capo d'Istria**.

Radovednost je **pri raziskovanju** zelo pomembna. Z raziskovanjem zgodovine mesta v srednjem veku raziskovalci in prebivalci izvemo več o mestu in o sebi. Podatke o tem, kako se je mesto razvijalo, lahko najdemo na več načinov. **Arheologi** lahko **izkopljejo** starejše plasti mesta, **zgodovinarji** **poiščejo podatke v arhi-**

vih, raziskovalci arhitekture pa lahko **iz ostankov starih stavb razberejo**, kje so stale najstarejše hiše in kje so potekale najstarejše ulice.

Raziskovanje nam je odkrilo, da je **v 11. in 12. stoletju** v številnih mestih **upravljanje mesta** prevzela **skupnost meščanov**, ki se je imenovala **komuna**, vodil jo je **podestat**. Komuna je skrbela za skupne interese meščanov, med najpomembnejšimi je bila **obramba mesta**. Pred tem so družine same skrbele za svojo varnost, zato so živele v utrjenih bivališčih z visokimi stolpi. Vsaj en je ohranjen tudi v Kopru, to je **Patriarhov stolp**. Raziskave kažejo, da je **v času pred nastankom komune** mesto stalo **na najvišji točki otoka, med stolnico in severno obalo otoka**, med Patriarhovim stolpom in Petronijevo ulico. Čeprav se nam zdi tedanji Koper zelo majhen, je v primerjavi z drugimi mesti že kar velik. Izjema so seveda Benetke, ki so bile v srednjem veku daleč največje mesto ob Jadranskem morju.

Tam, kjer so se meščani srečevali in zborovali, so zrasle **palače**, ki so postale sedež komunske oblasti in uprave. Običajno je bilo to na obrobju tedanjega mesta. Ob palačah so se sčasoma izoblikovali **mestni trgi**. To se je zgodilo tudi v Kopru, tam, kjer sta še danes Pretorska palača in Titov trg.

V 12. stoletju je postal Koper **sedež škofije** in na južnem robu starega mesta je do okrog leta 1300 nastajal velik kompleks, ki je obsegal: **stolnico, škofijsko palačo** in **krstilnico**, današnjo **Rotundo** sv. Janeza Krstnika. Krstilnica je še vedno enaka, kot je bila takrat, stolnico pa so skoraj povsem na novo zgradili v 18. stoletju. Od prvotne stavbe je ostala le še

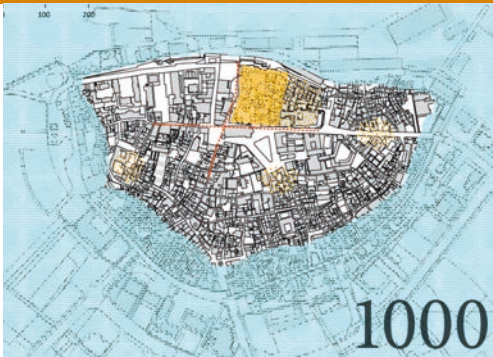
južna stena z majhnimi polkrožnimi okni.

V 13. stoletju se je mesto razširilo proti vzhodu in zahodu, kar izvemo iz lokacije samostanov **ubožnih redov**, ki so se takrat naselili v mestu. Ubožni redovi, predvsem frančiškani in dominikanci, so se namreč naselili na robu mest ob prometnih poteh. To so bili prvi samostani, ki so široko odprli vrata mestnim prebivalcem. **Frančiškani** so svoj samostan imeli na vzhodnem robu mesta, danes v njem domuje Gimnazija Koper, cerkev pa je prenovljena in se uporablja kot Svečana dvorana sv. Frančiška. **Dominikanci** so imeli svoj samostan na zahodnem robu mesta, torej tam, kjer je danes nova garažna hiša. V tistem času Koper zraste za sedemkrat in površina mesta doseže **10 hektarjev**. To pomeni, da je bil Koper skoraj dvakrat večji kot Dubrovnik, ki je imel površino 5,5 hektarja, Piran pa le 2,5 hektarja. Edino srednjeveško mesto ob vzhodni obali Jadranskega morja, ki je bilo večje kot Koper, je bil Zadar.

V 14. stoletju, med letoma 1347 in 1352, je po Evropi razsajala »**črna smrt**«, zaradi katere se je število prebivalcev v mestih močno zmanjšalo. Tudi Koper se ji ni izognil.

V 15. in 16. stoletju sta bila Koper in Zadar najpomembnejši mesti na vzhodni obali Jadranskega morja; Koper je bil **upravno središče beneške Istre**, Zadar pa beneške Dalmacije. Takratni mestni trg (danes Titov trg) v Kopru so obkrožale pomembne javne stavbe, poleg **Pretorske palače**, ki je bila sedež podestata, še **Foresterija** in **Armerija**, kjer so bili javni uradi, **mestna Loža** in **stolnica**. Mesto je še naprej raslo in se razvijalo, tako je konec srednjega in začetek novega veka že obsegalo 33 hektarjev.

1000

Vsekakor je bil Koper najpomembnejše mesto na današnji slovenski obali. Bil je najpomembnejše **politično, gospodarsko** in **kulturno središče**, kar se je odražalo tudi v njegovi podobi. Nekaj te veličine lahko ob sprehodu po mestu še začutimo, če pa vas natančneje zanima rast mesta Koper, **pridite v Pokrajinski arhiv Koper pogledat razstavo.**

Naloge:

1 – Kakšno obliko ima mestno jedro Kopa?

- pravokotno obliko ščita
 okroglo obliko snežinke

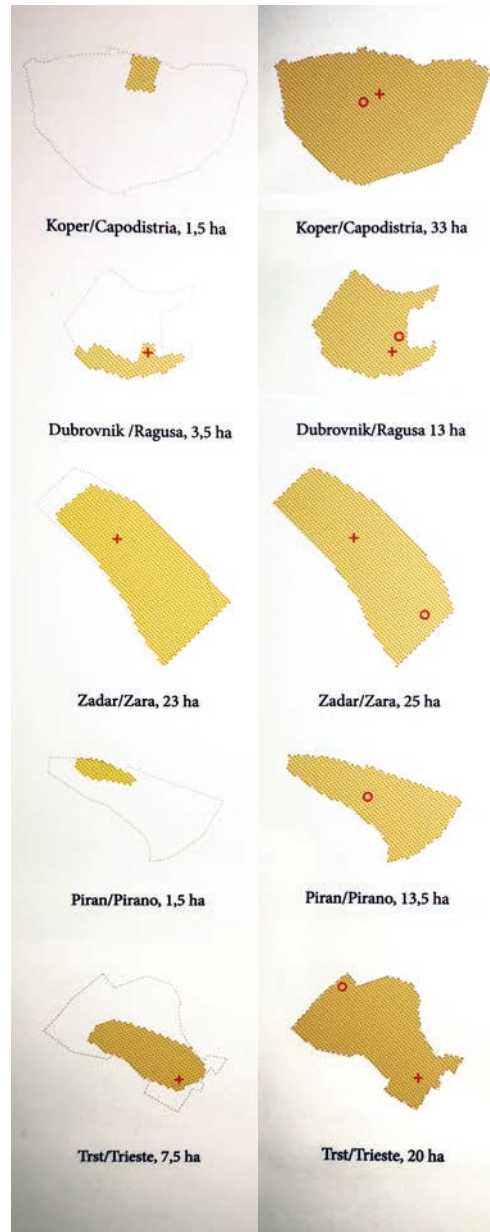
2 – Kako se Koper ni nikoli imenoval?

- Justinopolis Gregorius Caput Histriae Capris Aegida Calegaria Capodistria Augustinius

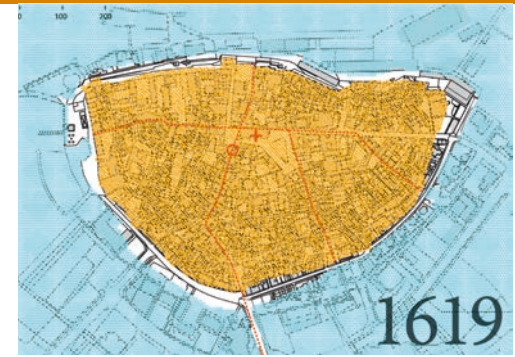
3 – Če je v 13. stoletju Koper meril 10 ha, Piran pa 2,5 ha, za kolikokrat je bil Piran manjši od Kopa?

4 – Če je Koper v 16. stoletju meril 33 ha, za koliko se je povečal v primerjavi s 13. stoletjem?

Srednjeveška mesta ob vzhodni obali Jadranskega morja leta 1000 in 1619.

- + Škofjski kompleks
 ○ Komunalna palača

1619

5 – Koliko pa je bil velik Koper v 11. stoletju, če se je v 13. stoletju za sedemkrat povečal?

6 – Katero nalezljivo bolezen imenujemo »črna smrt«?

- tifus covid-19 kuga kolera
 malarija

Novе besede:

- komuna** – mesto s precejšnjo samostojnostjo, danes občina;
podestat – od vlade imenovan predstojnik občinske uprave oz. predstojnik komune;
stolnica – cerkev pri sedežu škofije;
škofija – cerkvena samostojna upravna enota;
krstilnica – prostor ali stavba za krščenje;
rotunda – vsaka stavba krožnega tlorisa, včasih pokrita s kupolo;
ubožni red – samostanska skupnost, v kateri so poudarjali preprostost in ubožstvo ter se preživljali z ročnim delom in miloščino;
hektar – ploščinska mera, oznaka *ha*, 1 ha = 100 arov oz. 10.000 m².

* *Nada, Renata, Dušan*

Zeleni pozdrav s Podmornice na Kino Otoku!

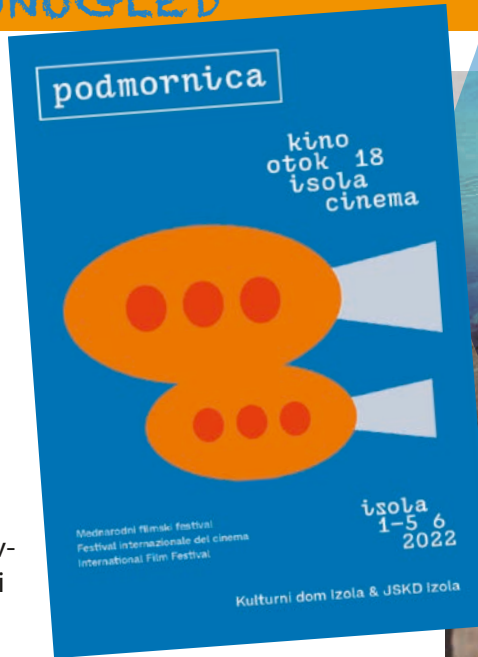
Si predstavljate igranje nogometa po lužah sredi naliva v amazonskem pragozdu? Bližnje srečanje z losom v divjini Laponske? Veste, kako so se med drugo svetovno vojno znašli v gozdu, da so premagali sovražne vojake? Veste, da obstaja pravcata divja Slovenija? Ste videli rasti polža, netopirja ali ribo? Ne?

Hja, še dobro, da ne. Kajti med **1. in 5. junijem 2022** boste doživeli te enkratne dogodivščine **na velikem platnu v izolskem Kulturnem domu in v Sončni dvorani JSKD**. Mednarodni filmski festival Kino Otok – Isola Cinema in njegova programska sekcija Podmornica se letos v tem tednu vračata k svojim tradicionalnim junijskim datumom.

Festival v letošnji 18. izdaji s celostnim pristopom stopa **na zeleno pot skrbi za okolje**. Z njim pa tudi filmski program **Podmornice**, ki bo raziskoval naš odnos do planeta. **Z izbranimi filmi bomo prisluhnili življenjskemu utripu naravnega sveta, ki nas obkroža, in opazovali, kakšen del tega sveta smo lahko mi.**

V soboto, 4. junija, si bomo ob 16. uri prvič v Sloveniji lahko ogledali čisto svež **dokumentarni film** o razposajenih otrocih plemena *Achuar* iz perujske Amazonije, ki dneve preživljajo na bregovih reke, kjer lovijo, nabirajo, veslajo, sekajo, kurijo ... v skladu s svojo naravo in naravo, katere del so. Film **Na bregovih Pastaze** (8+, *Juunt Pastaza entsari*, 2022) je ustvarila portugalska režiserka Inês T. Alves, ki nas bo v živo obiskala v Izoli in po projekciji povedala zanimivosti o svoji edinstveni izkušnji!

Leta 2018 se je namreč *podala* v osrčje amazonskega deževnega pragozda, na mejo med Ekvadorjem in Perujem, in dva meseca živela s skupino tamkajšnjega plemena Achuar,

Film *Na bregovih Pastaze* pripravljamo v okviru projekta Film v gibanju, podpira ga program Evropske unije Ustvarjalna Evropa MEDIA.

ki ima 80 članov. S tamkajšnjimi otroki je spletla tesne vezi. Dan za dnem se je z njimi sprehajala po gozdu ter spoznavala bogat živalski in rastlinski svet. Pokazali so ji, kako samostojno preživeti na tistem območju, kako najti užitno hrano, kako uporabljati rastline za orodja in kako se z njimi igrati. Otroci so bili njeni učitelji.

Že zdaj se lahko pripravite na pogovor ob ogledu filma:

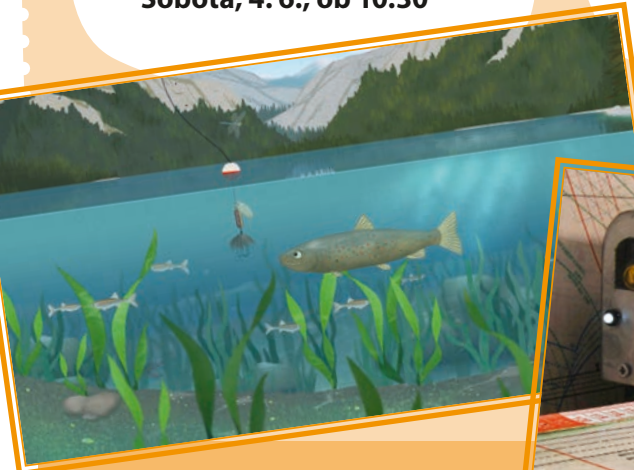
- **Kakšna je razlika med navadnim gozdom in deževnim pragozdom?**
- **V filmu spoznamo številne živali. Naštejte jih. Katere živali ima pleme za hrano, katere za domače živali? Kakšen odnos imajo otroci do živali? Katere od teh živali živijo tudi v našem okolju in katere ne?**
- **Pojdite na sprehod v naravo in opazujte. Kaj užitnega raste v tem času v naši okolici? Lahko pripravimo kaj slastnega? Namig: bezeg cveti maja in junija. Njegove cvetove lahko naberemo in jih doma ocvremo, iz njih naredimo sirup ali šabeso.**
- **Otroci v filmu radi uporabljajo pametne telefone za gledanje videov. Kakšno tehnologijo najraje uporabljate vi? Pokażite svojim staršem, kaj zanimivega ste nazadnje gledali.**

Spodnji fotografiji sodita k sklopoma kratkih animiranih filmov, ki bosta prikazana na Podmornici. – Kaj menite, da se dogaja na spodnjih dveh prizorih?

Tako zraste ... (3+)

Miha Kalan, Jernej Žmitek,
Slovenija, 2019

Sobota, 4. 6., ob 10.30

Gumbi na potepu (3+)

Program kratkih filmov iz projekta
Cinemini Europe

Nedelja, 5. 6., ob 10.30

Podrobnosti preostalega filmskega in spremljevalnega programa Podmornice na Kino Otoku si lahko ogledate na spletni strani <https://kinootok.org/program/>.

Napovedujemo

Filmske počitnice na Podmornici

Med 11. in 15. julijem 2022
boste v **Hiši kulture**
v **Sv. Antonu**

med vsakodnevnimi aktivnostmi, ki zajemajo ogleda filmov, filmske in ustvarjalne delavnice, spoznavali čarobni svet gibljivih slik, se igrali in družili s sovrstniki.

Filmske počitnice so namenjene otrokom med 6. in 14. letom starosti.

Več informacij in prijave **do ponedeljka, 5. julija**, na e-naslovu

meri.viler@isolacinema.org *

Sveti Jurij

Zagotovo si že slišal za pogumnega svetega Jurija. Sveti Jurij je bil **krščanski vojak in vitez iz Kapadokije**, pokrajine v današnji Turčiji. Živel je med letoma 275 in 303. Veliko legend in zgodb je slišati o tem svetniku, najbolj znana pa pravi, da je **premagal groznega zmaja in pred njim rešil kraljevo hčer**.

Sv. Jurij je največkrat upodobljen kot **močan mlad mož v viteški vojni opravi**, v oklepu, s ščitom in sulico v rokah. Tudi v Pomorskem muzeju sta predstavljeni dve likovni deli, ki prikazujeta sv. Jurija na belem konju, ko ubija zmaja. Razstavljen je tudi **zastava sv. Jurija s piranskim mestnim grbom** (rdečim križem na modrem polju).

Sv. Jurij je postal priljubljen **zavetnik orožarjev, vojščakov** ter številnih **krajev**, med katerimi je tudi Piran. Legenda pravi, da je **sv. Jurij rešil Piran pred uničenjem, ko je nad mestom divjalo neurje**. Pirančani naj bi ga v zahvalo imenovali za **zaščitnika mesta**. Prav tako je **sv. Juriju posvečena cerkev**, ki se dviga nad Piranom.

V Pomorskem muzeju Piran sta predstavljeni **dve likovni deli sv. Jurija, ki ubija zmaja**; olji na platnu neznanega beneškega slikarja z začetka 18. stoletja in neznanega slikarja iz 19. stoletja. Razstavljen je tudi **zastava sv. Jurija s piranskim mestnim grbom** (rdečim križem na modrem polju) iz časa avstrijske oziroma avstro-ogrske oblasti. Do tedaj je bil piranski mestni grb rdeči križ na belem polju.

Njegov **god, 23. aprila**, je bil v zgodovini Pirana vselej **največji mestni praznik**. Ta je poleg **vrnitve pomladi** oznanjal tudi **začetek solinarske sezone**. Na ta dan že vrsto let v Piranu poteka **solinarski praznik**. Letos so se predstavniki **solinarske družine "La famea dei salinari"** z več tradicionalnimi plovili **odpravili iz piranskega mandrača proti Sečoveljskim solinam**. *

Foto: Jadran Rusjan

Odhod solinarske družine

Sv. Jurij, 19. stoletje

Cerkev sv. Jurija

Sv. Jurij, začetek 18. stoletja

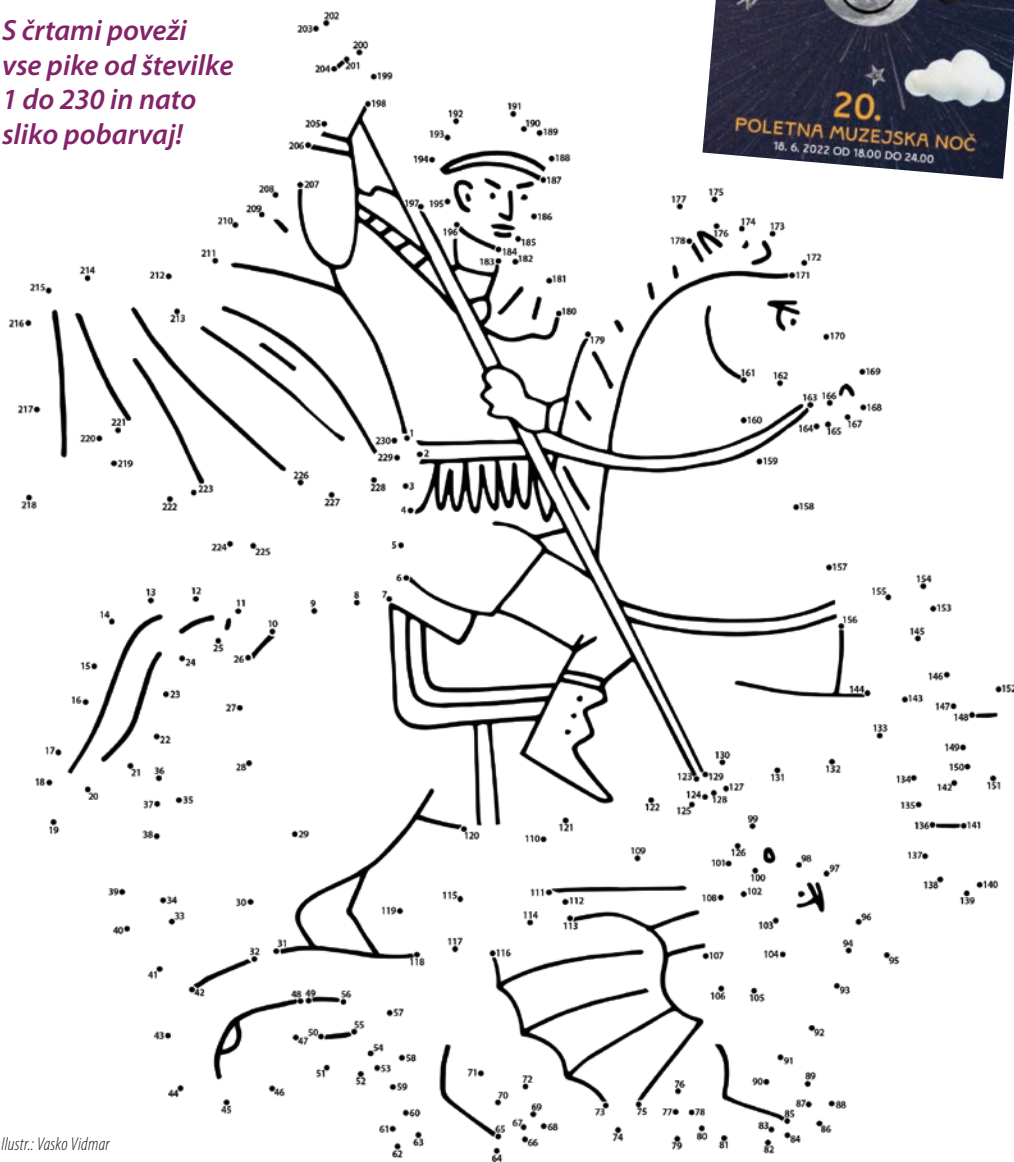
Napovedujemo:

15. 6. 2022 ob 18.00 se bomo v **Muzeju solinarstva v Sečoveljskih solinah** v okviru projekta **solinarska kulinarika** preizkusili v **peki kruha** v krušni peči solinarske hiše. *

18. 6. 2022 ob 18.00 bomo v **Pomorskem muzeju v Piranu** v okviru **Poletne muzejske noči** imeli zanimive **pomorske ustvarjalne delavnice**. *

S črtami poveži vse pike od številke 1 do 230 in nato sliko pobarvaj!

Ilustr.: Vasko Vidmar

Inštitut za jezikoslovne študije
ZRS Koper

Zgodbe o ribištvu skozi čas

Slovenija ima le 46,4 km morske obale; vendar mesta ob njej ohranjajo svoj sredozemski značaj, ki ga je močno zaznamovalo ribištvo. Nekoč so ribiške družine živele od ulova cipljev, sardel in skuš. Kasneje so v teh mestih nastale tovarne za predelavo rib, ki so dajale zaposlitve mnogim, predvsem istrskim ženskam. Poklici ribiča, prodajalke rib, izdelovalca bark ter stari ribji recepti, šege in navade so se počasi umikali sodobnemu, veliko manj avtentičnemu življenju v teh mestih. Vendar sta prisotnost dveh jezikov, slovenskega in italijanskega, ter kultura bivanja več narodov ostali. Narrečja so

Obalni kraji v zalivu
(Ankaran, Koper, Izola, Piran)
in značilnosti.

Ilustracija: Nada Dell'ore

se ohranila v omejenem obsegu, vendar se številni stari izrazi še vedno uporabljajo, ribiči se ob jutranji zarji odpravljajo na morje in iz malih restavracij obalnih mest še vedno diši po ribjih jedeh. Zgodbe o ribištvu skozi čas želijo oživiti in ohraniti spomin na identiteto obalnih mest ter ozavestiti njihove prebivalce, da pripadajo obmorski državi.

Vonj po morju, šege in navade, ki oblikujejo naš vsak dan, se zrcalijo tudi v jedeh, ki jih imamo najraje. Kako prebivalci obmorskih mest prepoznamo svojo pripadnost morju? Z ribo na krožniku in živahnim klepetom v dobri družbi! „Jesti skupaj“ v družini ali s prijatelji, gostoljubnost, sosedstvo in spoštovanje raznolikosti so temeljne odličnosti obmorskih ljudi. Ste kdaj pomagali čistiti ribe, jih cvreti ali peči, jih ponuditi? Ste že jedli »šavor«? Tako pravimo posebni jedi iz sardonov. Še veliko drugih posebnih izrazov boste našli v slovarčku, ki ga pripravljajo osnovnošolci enajstih obalnih šol. Sredozemska prehrana, s posebnim poudarkom na uživanju rib, ki

se prenaša iz roda v rod, zagotavlja občutek pripadnosti in delitve na tiste, ki živijo ob morju, in tiste, ki imajo raje gore in kranjsko klobaso.

Na začetku prejšnjega stoletja je bila istrska obmorska krajina veliko drugačna od današnje. Ulice in predvsem pomoli so bili živahniji, pogosto je bil ulica kraj

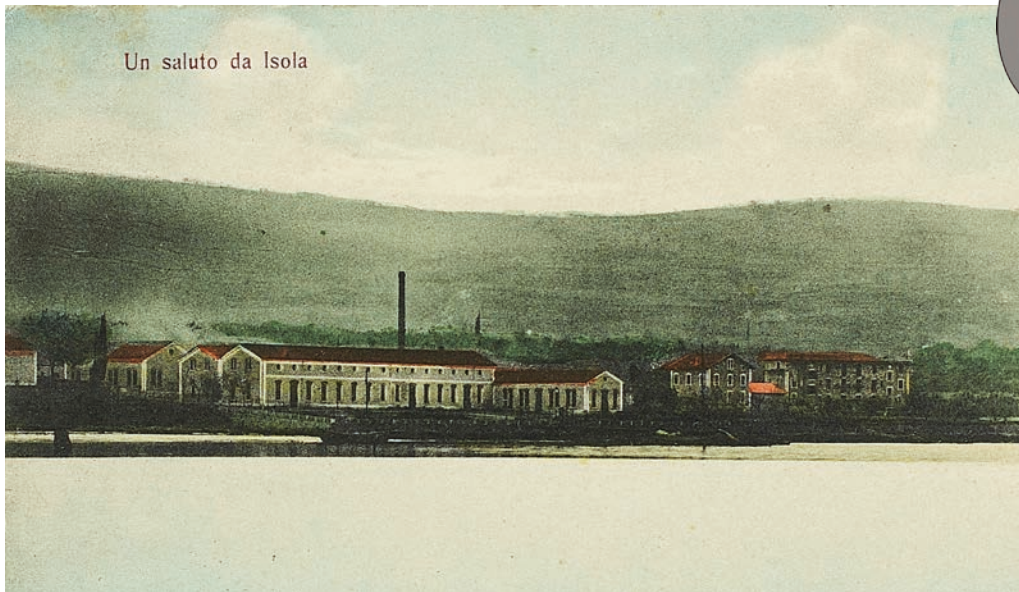
za opravljanje kakšne obrti. Danes se s poulično prodajo srečamo le še pri nakupovanju sadja in zelenjave na tržnici, medtem ko je v preteklosti bilo na prenosnih stojnicah mogoče kupiti marsikaj, tudi škronicelj školjk za hitro malico. Pomoli in ulice ob morju pa so predstavljali pravi sejem poklicev, povezanih z ribištvom. Tam so svoj poklic opravljali na primer izdelovalci ribiških bark, sprehajajoči se vrvarji, ki so svoje izdelke ponujali ribičem, in seveda na pomolu sedeči popravilavci in izdelovalci ribiških mrež.

V času, ko še ni bilo hladilnikov, so bili načini za shranjevanje rib različni: od sušenja in vlaganja v olje, do soljenja in prekajevanja. Ribiči so ribe (sardele, inčune, skuše in druge) solili za lastne potrebe in za prodajo. V sod, ki ni smel imeti železnih obročev, saj bi ti zaradi soli hitro zarjaveli, so izmenično zlagali plasti soli in ribe v več smereh. Riba je v soli »zorela« več mesecev, da je izgubila čim več vode.

Zanimanje za soljenje rib je izkazala že Marija Terezija leta 1751, ko je v Trstu poizvedovala, katera vrsta jadranske ribe bi bila najprimernejša. Avstrijci so si po-

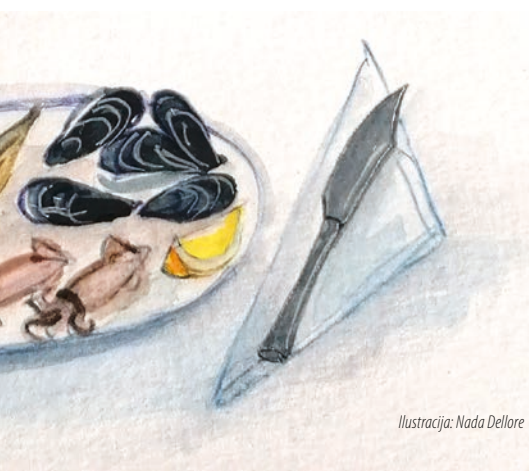

Izolska tovarna Arrigoni na razglednici z začetka 20. stoletja (iz zbirke Mestne knjižnice Izola)

magali tudi z beneškim znanjem in tradicijo iz naših obalnih mest. Razvoj konzerviranja rib je leta 1867 omogočila pasterezacija, vendar so že veliko pred tem za vojaške namene iznašli način za neprepustno zapiranje le-teh v steklene kozarce. Že leta 1810 pa so v Angliji odkrili tudi ‚konzervo‘ – priročno pločevina-sto pocinkano škatlico, ki je odprla pot novim industrijskim obratom.

Ilustracija: Nada Dell'ore

Tuji kapital je v majhnih istrskih mestih omogočil, da so se prvi industrijski obrati v njih pojavili že več deset let pred prvo svetovno vojno; najbolj pa se je njihova dejavnost razmahnila v Izoli. V tovarnah je bilo zaposlenih veliko žensk – deklet iz mestnih ribiških družin ter iz bližnjih in daljnih vasi, ki so v tovarno vsak dan prihajale peš. Pogosto so začele delati že pri štirinajstih letih, običajno pa so službo po poroki opustile. V tovarnah so opravljale razna težaška dela ter pripravljale ribe in druga živila za konzerviranje.

Delamaris je potomec tovarniških predhodnic, ki so delovale v naših krajih.

Kviz

1 – Katerega leta naj bi se v Izoli začela industrijska predelava rib?

O) 1751, **S)** 1879, **T)** 1979

2 – Katera tovarna je imela visok opečnat dimnik, ki ga je še vedno mogoče videti v Izoli?

Evropska unija

Evropski sklad za pomorstvo in ribištvo

Republika Slovenija

Projekt poteka pod okriljem LAS Istre in je financiran s strani Evropskega sklada za pomorstvo in ribištvo (ESPR).

K) Arrigoni, **L)** Droga, **M)** Lama

3 – Katerih proizvodov od naštetih, v izolskih tovarnah, ki so se ukvarjale s predelavo rib, niso pridelovali?

T) jušne kocke in paradižnikove mezge, **U)** pšenične moke, **V)** marmelade

4 – Ribe so, tradicionalno, konzervirali tudi s soljenjem. Koliko, meniš, je lahko tehtal večji sodček, poln slanah rib?

R) 10 kg, **S)** 2 kg, **Š)** 60 kg

5 – Koliko časa že poznamo konzerve?

A) približno 200 let, **B)** približno 500 let, **C)** približno 20 let

Če izpišeš črke pred pravilnimi odgovori, boš izvedel/-a, katero ribo so v 18. stoletju za soljenje priporočili avstrijski cesarici Mariji Tereziji. *

Rešitev: SKUŠA

**Istituto per gli Studi Linguistici
ZRS Koper**

Racconti sulla pesca nel tempo

La costa slovena è lunga solamente 46,4 km; tuttavia, le città costiere conservano le loro caratteristiche mediterranee, le quali sono state fortemente segnate dalla pesca. Nel passato le famiglie di pescatori vivevano grazie alla pesca di cefali, sardine, sgombri; più tardi, l'apertura delle fabbriche per la lavorazione del pesce ha dato un impiego a moltissime persone, soprattutto alle donne istriane. Con il passare del tempo, le professioni quali il pescatore, il pescivendolo, il costruttore di barche e anche le vecchie ricette, gli usi e i costumi legati a questo stile di vita hanno cominciato a scomparire dal-

Le città costiere del Litorale
(Ancarano, Capodistria, Isola, Pirano)
e loro caratteristiche principali.

Illustrazione: Nada Dellore

la vita di ogni giorno, diventata molto meno autentica, se comparata al passato. Tuttavia, ciò che è stato preservato è la presenza di due lingue, lo sloveno e l'italiano, e la cultura del coabitare di diverse nazioni. I dialetti sono stati preservati in maniera piuttosto limitata, tuttavia, numerose vecchie espressioni vengono utilizzate ancora oggi; all'alba i pescatori vanno in mare e nei piccoli ristoranti delle città costiere regna un odore di pesce. L'obiettivo di questi *Racconti sulla pesca* è di far rivivere e quindi di preservare la memoria legata all'identità delle città costiere, cercando di rendere i loro abitanti consapevoli della loro provenienza.

L'odore del mare, gli usi e costumi che fanno parte della nostra quotidianità si riflettono anche nei piatti che amiamo di più. Come riconoscono gli abitanti delle città costiere la propria appartenenza al mare? Con del buon pesce in tavola, accompagnato da una chiacchierata vivace in

compagnia d'amici.

"Mangiare assieme" in famiglia o in compagnia di amici, l'ospitalità, il rispetto

per la diversità e per

i vicini sono solamente alcune delle caratteristiche comuni agli abitanti di questa regione. Avete mai aiutato a pulire il pesce, friggerlo o cucinarlo?

Avete mi gustato un piatto di *sardoni in saor*, una pietanza tipica di questa zona? Questa è solamente una delle tante espressioni particolari che troverete

nel glossario bilingue, al quale stanno lavorando gli alunni di undici scuole del Litorale. La dieta mediterranea (con particolare attenzione al consumo di pesce) tramandata di generazione in generazione, regala un senso di appartenenza e divisione tra chi vive in prossimità del mare e chi vive in montagna e predilige la salsiccia della Carniola.

All'inizio del secolo scorso, il paesaggio costiero istriano era molto diverso da quello di oggi. Le vie delle città e soprattutto le banchine erano piene di vita, in quanto lungo queste vie prendevano

Illustrazione: Nada Dellore

vita vari mestieri. Oggi lungo le vie si trovano solamente i venditori ambulanti di frutta e verdura, mentre nel passato lungo le vie delle città costiere si poteva comprare di tutto, persino un cartoccio di molluschi, il quale rappresentava una gustosa merenda veloce. Le banchine e le vie lungo la costa rappresentavano una vera e propria fiera di mestieri legati al mondo della pesca. Per esempio, lungo le viuzze che davano sul mare, svolgevano il proprio mestiere i costruttori di barche, i cordai, mentre sui moli si potevano intravedere pure i cucitori di reti da pesca, i quali offrivano i loro prodotti ai pescatori.

Nel passato, quando non esistevano ancora i frigoriferi, il pesce veniva conservato in modo diverso: con l'essicca-

Evropska unija

Evropski sklad za pomorstvo in ribištvo

Republika Slovenija

La cartolina, risalente all'inizio del XX secolo, rappresenta la fabbrica isolana Arrigoni (Biblioteca civica di Isola).

Il progetto è realizzato con il sostegno del Gruppo di Azione Locale Istria (GAL Istria) ed è finanziato dal Fondo europeo per gli affari marittimi e la pesca (FEAMP).

zione, la conservazione sott'olio, la salagione e persino con l'affumicazione. I pescatori applicavano il sale sul pesce (di solito sardine, acciughe, sgombri e altri) per venderlo e per soddisfare le proprie esigenze. In una botte senza anelli di ferro (poiché questi arrugginivano rapidamente a causa del sale) gli strati di pesce e sale si alternavano in più direzioni. Dopo la creazione di questi strati, il pesce veniva lasciato "maturare" sotto sale per diversi mesi in modo da perdere quanta più acqua possibile.

L'imperatrice Maria Teresa aveva mostrato grande interesse per i diversi metodi di conservazione del pesce già nel 1751, periodo nel quale diede il via ad una serie di ricerche per scoprire quale tipo di pesce mediterraneo fosse il più adatto alla conservazione. Gli austriaci presero spunto dalle conoscenze e dalle tradizioni veneziane presenti su questo territorio costiero. Lo sviluppo della conservazione del pesce è stato reso possibile nel 1867, data nella quale venne scoperto il processo di pastorizzazione; tuttavia, già molto prima (per scopi militari) venne trovato un modo per conservare il pesce in vasi di vetro. Già nel 1867 in Inghilterra fu inventato il famoso "barat-

tolo": si trattava di una scatolina molto pratica in lamiera zincata, la quale aprì la via a numerose nuove industrie.

Alcuni decenni prima dello scoppio della Grande guerra, il capitale estero permise la comparsa dei primi stabilimenti industriali in numerose piccole città dell'Istria, dove la maggior parte della loro attività fiorì proprio nella città di Isola. Queste fabbriche impiegavano molte donne – di solito ragazze provenienti da famiglie di pescatori delle città e dai villaggi vicini e lontani; ogni giorno numerose ragazze venivano a lavorare in fabbrica a piedi. Spesso queste giovani donne iniziavano a lavorare alla tenera età di 14 anni, per lasciare di solito il loro primo impiego subito dopo essersi sposate. Nelle fabbriche queste giovani donne svolgevano un lavoro molto duro: preparavano il pesce e altri alimenti per l'inscatolamento.

La DELAMARIS è l'erede delle fabbriche precedenti che operavano in questa zona.

Quiz

1 – In quale anno venne aperta la prima fabbrica per la lavorazione del pesce a Isola?

O) 1751 **S)** 1879, **T)** 1979

2 – Quale fabbrica possedeva l'alto camino in mattoni che si può vedere ancora oggi a Isola?

K) Arrigoni, **L)** Droga, **M)** Lama

3 – Quali prodotti non producevano le fabbriche per la lavorazione del pesce qui sopra menzionate?

T) dadi per brodo e passata di pomodoro, **U)** farina di grano, **V)** marmellata

4 – Tradizionalmente, il pesce veniva conservato anche con la salagione.

Secondo te, quanto pesava una grande botte piena di pesce salato?

R) 10 kg, **S)** 2 kg, **Š)** 60 kg

5 – Da quanto tempo conosciamo il cibo in conserva?

A) circa 200 anni, **B)** circa 500 anni,

C) circa 20 anni

Se scrivi la lettera di ogni risposta corretta, scoprirai il nome del pesce (in lingua slovena) che venne raccomandato per la salagione all'imperatrice austriaca Maria Teresa nel XVIII secolo. *

Risposta corretta: SKUŠA

Vabimo vas k vpisu otroških gledaliških abonmajev

Mavrična ribica in Mali oder

v sezoni 2022/2023

Predvpis: 6.–17. junij 2022

Vpis: 5.–16. september 2022

Foto: Jaka Varmuž

Foto: Jaka Varmuž

Foto: Dean Grgrurica / Studio d'Or

Foto: Radovan Čok

Ilustr.: Antoine de Saint-Exupéry

Foto: Jaka Varmuž

Foto: Jaka Varmuž

Gledališče
Teatro Koper
Capodistria

1911

POKRAJINSKI MUZEJ KOPER
MUSEO REGIONALE DI CAPODISTRIA
KOPER REGIONAL MUSEUM

CAN
COSTIERA
COSTIERA CENTRALE
COSTIERA CENTRALE
COSTIERA CENTRALE
COSTIERA CENTRALE

2011
COSTIERA CENTRALE
COSTIERA CENTRALE
COSTIERA CENTRALE

OSREDNJA KNJIŽNICA
BIBLIOTECA CENTRALE

POKRAJINSKI ARHIV KOPER
ARCHIVIO REGIONALE DI CAPODISTRIA

otok

POMORSKI MUZEJ - MUSEO DEL MARE
"SERGEJ MAŠERA" PIRAN - PIRANO

ZRS

MISTNA OBČINA KOPER
COMUNE CITTA DI CAPODISTRIA

Občina Isola
Comune di Isola

OBČINA PIRAN
COMUNE DI PIRANO

Občina Ankaran
Comune di Ancarano

Svetilnik / Kulturni občasniki za mlade zanesenjake / Letnik XV, številka 4 / Izdajajo: Gledališče Koper, za izdajatelja Katja Pegan; Pokrajinski muzej Koper, za izdajatelja Tina Novak Pucer; Comunità Autogestita Costiera della Nazionalità Italiana di Capodistria, za izdajatelja Alberto Scheriani; Osrednja knjižnica Srečka Viharja Koper, za izdajatelja David Runco; Pokrajinski arhiv Koper, za izdajatelja mag. Nada Čibej; Otok – zavod za razvijanje filmske kulture, za izdajatelja Lorena Pavlič; Pomorski muzej – Museo del mare "Sergej Mašera" Piran – Pirano, za izdajatelja Franco Juri; Znanstveno-raziskovalno središče Koper, za izdajatelja prof. dr. Rado Pišot / Uredniški odbor: Samanta Kobal (urednica; info@gledalisce-koper.si), Tjaša Miklavčič (tjasa.miklavcic@pokrajinskimuzej-koper.si), Roberta Vincoletto (info@centro-combi.eu), Tina Skrokov (tina.skrokov@kp.sik.si), Nada Čibej (nada.cibej@arhiv-koper.si), Lorena Pavlič (lorena.pavlic@solacinema.org), Veronika Bjelica (veronika.bjelica@gmail.com), Alenka Obid (alenka.obid@zrs-kp.si) / Lektorica slovenskega jezika Alenka Juvan / Fotografija na naslovnici: Dean Grgrurica (Studio d'Or) / ISSN C506–158X / Priprava slik in tisk Tiskarna Vek Koper / Naklada 1.950 / Koper, junij 2022 /